

Таблиця 1. Активи комерційного банку за ступенем ліквідності

I група. Високоліквідні активи	II група. Ліквідні активи.	III група. Низьколіквідні активи
1. Залишки готівки в касі банку. 2. Залишки готівки на кореспондентському рахунку в центральному банку. 3. Залишки коштів на кореспондентських рахунках в інших банках. 4. Строкові депозити в НБУ.	1. Депозити в інших банках строком до одного місяця. 2. Кредити та інші вкладення зі строком повернення до 30 днів. 3. Акції та інші цінні папери, що легко реалізуються на ринку.	1. Дебіторська заборгованість. 2. Прострочена і пролонгована заборгованість за позиками. 3. Участь в підприємствах. 4. Вкладення в нерухоме майно та нематеріальні активи.

Інвестиції банку можна розподілити між другою та третьою групою активів балансу банку за ступенем ліквідності. Так, наприклад, стаття "участь у підприємствах" відноситься до третьої групи низько ліквідних активів. Стаття "Акції та інші цінні папери, що легко реалізуються на ринку" є ліквідним активом та відноситься до другої групи статей балансу банку.

Друга група статей активу балансу банку – це портфель цінних паперів, який можна класифікувати залежно від різних критеріїв: характеру портфеля (активний чи пасивний), виду цінних паперів, цілей, горизонту і форми інвестицій.

Залежно від характеру портфеля в його структурі можна виділити інвестиційний і торговий портфелі. Перший звичайно формується для контролю за іншими компаніями, фірмами. Якщо банк має контрольний пакет акцій, то він може впливати на управління, що деякою мірою знижує ризик даної інвестиції. Якщо такого контролю немає, то актив піддається високому ризику і його прибутковість невизначена. Чим більший інвестиційний портфель банку, тим вищий ступінь іммобілізації власних коштів. Це не означає, однак, що даний актив не є ліквідним. Ліквідність цінних паперів залежить від позиції цінних паперів на фондовому ринку. Якщо дані

цінні папери котируються на біржі і їх котирування має стійку тенденцію росту, то такі активи можуть розцінюватися як ліквідні. [4, с. 192]

Одночасно варто зазначити, що інвестиційний портфель приносить незначний дохід і супроводжується досить високим ризиком. Найбільш дохідними частинами активу балансу є кредитний портфель та торговий портфель цінних паперів, які і становлять переважну більшість банківських операцій.

Проте кредитний портфель відносимо до низьколіквідних активів, оскільки кредити і проценти по них, як правило, не завжди повертаються відповідно до первісних умов кредитних угод. У свою чергу, торговий портфель – це цінні папери придбані з метою спекуляцій. Цей сегмент портфеля хоч і може приносити високий дохід, проте пов'язаний із високим рівнем ризику. Чим більша ця частина портфеля і вищий дохід у структурі валового доходу банку, тим нижча якість такого джерела доходу.

Розглянемо як виглядав кредитно-інвестиційний портфель комерційних банків протягом останніх років згідно даних асоціації українських комерційних банків. (табл. 2.)

Таблиця 2. Кредитно-інвестиційний портфель банківської системи України, млн грн. [7]

Банківська система України станом на	КІП	Кредити	Питома частка кредитів, %	Цінні папери	Питома частка цінних паперів, %
01.02.2005	86124,38	77862,29	93,36	8262,09	6,64
01.01.2004	67885,02	61981,2	91,31	5903,82	8,69
01.01.2003	38507,13	35851,02	93,11	2656,11	6,89
01.01.2002	26777,59	23637,46	88,27	3140,13	11,73
01.01.2001	15978,17	14916,99	93,36	1061,18	6,64

Отже, як бачимо, незважаючи на зростання портфелю, переважну частину кредитно-інвестиційного портфелю становлять кредити. Яку частку портфелю цінних паперів становлять саме інвестиційні цінні папери встановити неможливо, оскільки звітність банків не передбачає такого поділу.

Таким чином ми можемо зробити висновок, що і на законодавчому, і на рівні діяльності банків необхідно чітко визначити категорію інвестиційної діяльності комерційного банку, що дасть банківській системі можливість оптимізувати кредитно-інвестиційний портфель та, відповідно, покращити фінансову стійкість.

Відкритими для розгляду є та будуть питання пошуку шляхів та можливостей здійснення інвестиційної діяльності у банківській системі держави.

1. Закон України №2740-14 "Про банки і банківську діяльність" від 20.09.2001р. 2. Закон України № 1560-12 "Про інвестиційну діяльність" від 31.03.2005. 3. Банківські операції: Підручник/ А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 384с. 4. Васильченко З.М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація. Монографія. – К.: Кондор, 2004. – 528с. 5. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – с.320. 6. Страховий та інвестиційний менеджмент: Підручник/ В.Г. Федоренко, В.Б. Захожай, О.Г. Чувардинський та ін. – К.: МАУП, 2002. – 344с. 7. www.aub.com.ua

Надійшла до редколегії 02.09.05

В.Б. Тропіна, канд. екон. наук., доцент

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Розглядаються проблеми державного регулювання економічного зростання як необхідної передумови розбудови соціальної держави

Problems of state regulation of economic growth as base for development of social country.

В сучасних умовах особливого значення набуває дослідження проблем державного регулювання еконо-

мічного зростання як необхідної передумови розбудови соціальної держави, що передбачає розробку й впро-

вадження нових форм і методів системного управління економікою. Чільне місце у цій системі посідає фінансова політика, зміст якої полягає у використанні державних фінансів для вирішення економічних і соціальних завдань, що в свою чергу обумовлює необхідність теоретичного переосмислення та практичного дослідження місця й ролі фінансових важелів в системі державного регулювання.

Незважаючи на значну кількість напрацювань у галузі державного регулювання, а також досліджень щодо його функціональних складових, зокрема фінансової [1], поки що відсутні глибокі комплексні розробки проблем, пов'язаних з еволюцією форм і методів державного регулювання в умовах соціалізації економічних систем у контексті економічного зростання.

Узагальнення поглядів на визначення сутності соціалізації економіки дає підстави стверджувати, що соціалізація економіки – це необхідність переорієнтації економіки на людину, що виступає необхідною передумовою функціонування та розвитку ефективної системи соціально-економічних відносин. На наш погляд, слід погодитися з думкою науковців, які вважають, що розвиток соціальної спрямованості економічних відносин не слід обмежувати лише рамками споживчої сфери. Сутність соціалізації економіки проявляється через її функції, а саме: сприяння гармонії в системі економічних інтересів; забезпечення вирішення найголовнішої мети економічної системи – зростання добробуту суспільства; створення умов, за яких людина могла би реалізувати себе як особистість, повною мірою розкрити і використати свій творчий потенціал [2].

Виходячи з вищезазначеного та ґрунтуючись на аналізі соціально-економічного розвитку промислово розвинених країн, можна виокремити такі соціальні пріоритети державної економічної політики: зростання індивідуальних доходів громадян, у тому числі за рахунок підвищення заробітної плати; трансформація характеру та змісту праці у бік зменшення суперечностей між працею та капіталом; зміна місця та ролі працівника у системі прийняття рішень, зокрема, через інститути соціального партнерства; розвиток інтелектуального капіталу працівників відповідно до нових потреб і вимог суспільного виробництва; суттєві зміни у системі відносин власності; збільшення можливостей реалізації особистістю своїх потреб та можливостей за рахунок більш вільного доступу до послуг освіти, охорони здоров'я, мистецтва тощо; підвищення соціальної ролі держави за рахунок посилення соціальної спрямованості бюджетів; поява та розвиток середнього класу, а також збільшення його ваги в економічному середовищі, у системі відносин власності.

Аналіз соціально-економічного розвитку України за зазначеними критеріями приводить до висновку про те, що на сьогодні в Україні рівень основних макропоказників, які характеризують ступінь соціалізації економіки, знаходиться на критичній межі. Це засвідчується багатьма ознаками: низьким, порівняно з міжнародними стандартами, обсягом ВВП на душу населення, великим розміром державного боргу, низьким рівнем життя населення, невиправданою диференціацією його доходів, стійкою тенденцією скорочення чисельності населення тощо.

Соціалізація економіки забезпечується, насамперед, через активну політику державного соціального регулювання. Соціальне регулювання економіки безпосередньо пов'язано з виконанням соціальної функції держави, яка розуміється як формування останньою умов для розширеного відтворення особистого фактора. Цілі державного регулювання економіки реалізуються за допомогою певної сукупності форм та методів впливу

держави на соціально-економічне життя країни. В економічній літературі серед основних форм впливу держави на соціально-економічний розвиток країни виділяють бюджетно-податкові, кредитно-грошові, адміністративно-економічні та цінові. Чільне місце в системі державного управління економікою посідає фінансова політика держави, основними елементами якої є бюджетна та податкова політика, політика у сфері формування і використання державних позабюджетних фондів цільового призначення та державний кредит. Реалізація фінансової політики передбачає застосування двох основних методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток суспільства: фінансове управління (акумулювання державою доходів з метою фінансування на незворотній основі за рахунок бюджетів усіх рівнів) і фінансове регулювання (регламентування розподільчих відносин і процесів).

Враховуючи роль і місце, яке посідає фінансова політика в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни, процес соціалізації економіки у контексті забезпечення високих темпів зростання України обумовлює необхідність визначення соціальних пріоритетів в процесі розробки та реалізації двох основних складових фінансової політики – бюджетної та податкової.

Бюджетна політика передбачає широке використання цілого ряду дійових важелів (передусім доходи та видатки бюджету), за допомогою яких держава здійснює розподільні і перерозподільні процеси. Про певну соціальну спрямованість бюджетної політики в нашій державі говорять те, що сьогодні найбільші виплати заплановано за програмою "Соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні", якою передбачено надання найуразливішим верствам населення передбачених законодавством пільг в оплаті за спожиті послуги та житлових субсидій, відшкодування Пенсійному фонду України витрат з виплат пенсій, компенсацій, надбавок ветеранам війни, багатодітним матерям, матерям інвалідів з дитинства, соціальних пенсій, пенсій особам, які мають особливі заслуги перед Україною, особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та деяким іншим категоріям осіб; виплату пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу, у тому числі на підвищення пенсій у найближчій перспективі для подальшого усунення диспропорцій у розмірах пенсій залежно від часу виходу цих осіб на пенсію; допомогу сім'ям з дітьми, інвалідам з дитинства та малозабезпеченим сім'ям; соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в тому числі соціальні виплати, які здійснюються безпосередньо громадянам; поступову компенсацію громадянам втрат від знецінення грошових заощаджень; соціальну, трудову та професійну реабілітацію інвалідів тощо. Щорічно на ці цілі витрачається понад 10 млрд грн., або майже 20 % державного бюджету. Проте чинна система соціального захисту й соціального забезпечення, і насамперед пільг та субсидій не тільки не забезпечує належного рівня підтримки незахищених верств населення, а й порушує принцип соціальної справедливості. Так, за даними Обстеження умов життя домогосподарств 2002 р., понад 5 млн домогосподарств, тобто 28,7 % усіх сімей України, користувалися певним видом пільг, де серед небідного населення пільги отримують 30 % домогосподарств, а серед бідних – лише 23 %. Тому одним із головних завдань щодо удосконалення бюджетного регулювання з метою посилення його соціальної спрямованості є створення єдиного реєстру громадян, які мають право на пільги, та поступове переведення пільг у категорію адресних

грошових виплат. Єдиний реєстр повинен стати інформаційною основою реформування соціальних гарантій населення. Важливою складовою фіскальної системи, як уже зазначалося, є податкова політика як сукупність організаційно-правових форм і методів управління оподаткуванням, до яких, зокрема, можна віднести податкові ставки, способи оподаткування, податкові пільги, спеціальні режими оподаткування, надання відстрочки зі сплати податків і обов'язкових платежів до бюджету; списання і реструктуризація податкової заборгованості тощо.

Наукові дослідження та практика застосування підтверджують висновок, що найвагомішим інструментом фіскального регулювання є пільги з податків. За економічною суттю такі пільги – це система внутрішнього перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами оподаткування. Пільги з оподаткування – об'єктивне явище, зумовлене самим ходом економічного розвитку. В той же час негативною стороною пільгового оподаткування є порушення принципу нейтральності оподаткування, його справедливості. Надання значних пільг окремим групам платників зумовлює неможливість зниження податкового навантаження в цілому. Крім того, надання пільг сприяє зростанню тіньового сектору економіки. Податкові пільги суттєво зменшують надходження до бюджету, а, отже, і можливості виконання державою її соціальної функції. Так, у 2002 р. загальна сума наданих пільг з оподаткування перевищила надходження до бюджету в 1,2 рази. Сума втрат Державного бюджету на 2003 р. дорівнювала сумі доходів за загальним фондом [2, с. 102]. На нашу думку, головним недоліком існуючої практики надання пільг є відсутність експертних оцінок про масштаби перерозподілу фінансових ресурсів, а також про економічні й соціальні наслідки зазначеного перерозподілу. У значній мірі це також є наслідком відсутності глибоких, системних і комплексних теоретичних напрацювань з питань пільгового оподаткування. Надання податкових пільг має проходити жорстку експертизу незалежних експертів, і тільки після їхнього висновку рішення про надання пільг повинно виноситися на розгляд законодавчого органу влади.

Таким чином, важливим орієнтиром соціальної стратегії держави має стати стимулювання мотивації економічної активності людини, створення умов для виявлення її ініціатив, здібностей і можливостей забезпечувати своєю працею гідний рівень життя. Адже на сучасному етапі розвитку суспільства можливості подальшого успішного економічного розвитку безпосередньо пов'язані з якісним розвитком творчих здібностей людини, якістю

робочої сили, що визначається насамперед рівнем її доходів, освіти, професійної підготовки, охорони здоров'я, культурного обслуговування. В країні ж, де 28 % населення існують на межі бідності, 14 % на рівні злидарського існування, тобто 42 % всіх громадян вимушено щоденно фізично виживати, а 1-2 % багатих людей отримують приблизно 25 % усіх доходів, розв'язання проблеми соціалізації економіки як умови і фактора стійкого розвитку відноситься до віддаленої перспективи.

Розв'язання цих питань можливе тільки в межах концепції посилення соціального спрямування економіки України та усіх складових системи державного регулювання економіки, чільне місце в якій посідає фіскальна політика. Щодо бюджетної політики як складової фіскальної системи, то дослідження висвітлюють суттєві проблеми у бюджетному забезпеченні соціальної функції держави. Вони обумовлені як об'єктивними макроекономічними диспропорціями, успадкованими від минулої системи та нагромадженими за роки реформ, так і серйозними недоліками в реалізації соціальної політики держави. До таких проблем слід віднести недостатнє фінансування соціально важливих сфер суспільного життя, непослідовність і фрагментарність бюджетного фінансування та неефективність його структури, відсутність умов для переходу до децентралізованого фінансування частини соціальних витрат та ін. За результатами дослідження можна зробити висновок, що за умов низьких індивідуальних доходів, які сьогодні отримує більшість громадян України, проблема соціального спрямування бюджетних відносин має розв'язуватися через трансформацію політики доходів, що вимагає поступового переходу від політики соціального захисту громадян до політики, спрямованої на зростання індивідуальних доходів. Відповідної трансформації потребує і податкова політика. Основним напрямом посилення її соціальної спрямованості є удосконалення системи надання податкових пільг з метою більш повної реалізації принципу соціальної справедливості в процесі перерозподілу національного доходу.

1. Державне та економічне зростання: Концепція державного регулювання відтворювальних процесів в економіці України / Б.Є.Кваснюк, С.І.Кіреєв, М.Я.Меламед та ін.; Б.Є.Кваснюк (ред); НАН України. Ін-т еког. прогнозування. – К., 2001. – 88 с. 2. Бюджетна політика у контексті соціально-економічного розвитку України: У 6 т. / Редкол.: М.Я.Азаров (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2004. Т. 2: Соціальна спрямованість бюджетної політики / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Е.М. Лібанова та ін. – 376 с.

Надійшла до редколегії 03.09.05

Р.В. Пікус, канд. екон. наук., доц.,
Н.В. Приказюк, асп.

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ БАНКАМИ ТА СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ ЯК ЗАПОРУКА ПРОЦВІТАННЯ ЇХНЬОГО БІЗНЕСУ

Досліджено форми співпраці банків та страхових компаній. Виявлено фактори, які стримують її розвиток в Україні. Окреслено перспективи інтеграції банків і страхових компаній.

The forms of co-operation of the banks and insurance companies are investigated. The factors, which keep back its development in Ukraine, are found out. The perspectives of the integration of the banks and insurance companies are determined.

Період з кінця ХХ – до початку ХХІ століття став епохою зародження глобалізаційних та інтеграційних процесів в усіх сферах економіки. В даних умовах ставляться підвищені вимоги до діяльності банків та страхових компаній. Тому, щоб залишитися конкурентоспроможними комерційні банки та страхові компанії повинні адаптуватися в новому середовищі та адекватно реагувати на вимоги часу. Все це спонукає банки і страховиків до пошуку нових можливостей щодо задо-

волення потреб клієнтів, розширення клієнтського кола, поповнення спектру пропонованих послуг, розширення та розвитку свого бізнесу. Співпраця банків та страхових компаній надасть можливість першим диверсифікувати свої традиційні бізнес-напрямки, отримати додаткову комісійну винагороду за реалізацію страхових послуг та забезпечити більше завантаження мережі відділень банку, а другим – знизити витрати на просування